

Eusko
Ikaskuntza
100 urte

Euskal- dunon Mendea 1918-2018

El Siglo Vasco
100 años de
Eusko Ikaskuntza

Le Siècle Basque
100 ans
d'Eusko Ikaskuntza

**Eusko
Ikaskuntza
100 urte**

Euskal dunon Mendea 1918-2018

El Siglo Vasco
100 años de
Eusko Ikaskuntza

Le Siècle Basque
100 ans
d'Eusko Ikaskuntza

Lehendakaria • Presidente • Président
Iñaki Dorronsoro

Mendeurreneko Batzorde Antolatzalearen Lehendakaria
Presidente del Comité Organizador del Centenario
Président du Comité Organisateur du Centenaire
Xabier Alkorta

Zuzendaria • Directora • Directrice
Arantza Cuesta

Edizio-arduraduna • Responsable editorial • Responsable éditorial
Juan Aguirre

Edizio-koordinazioa eta dokumentazioa • Coordinación editorial y
documentación • Coordination éditoriale et documentation
José Angel Ormazabal

Eusko Ikaskuntza: Koordinazioa • Coordinación • Coordination
Arantza Cuesta

Idazkaritza teknikoa • Secretaría técnica • Secrétariat technique
Jaione Irureta

Itzulpenak • Traducciones • Traductions
Bakun, S.L.

Argazkiak • Fotografías • Photographies
Arantza Cuesta, Javier Juanes

Dokumentazioa eta digitalizazioa • Documentación
y digitalización • Documentation et numérisation
Arantza Cuesta, Koro Muro

Diseinu grafikoa • Diseño gráfico • Conception graphique
Estudio Lanzagorta

Maketazioa • Maquetación • Mise en page
Ipar S.L. Arte Grafikoen Tайлerra. Donostia

Inprimategia • Impresión • Impression
Michelena Artes Gráficas

Esker onak • Agradecimientos • Remerciements
Arkaitz Almortza, Eva Nieto, Paul Stinus, Hilario Urquiza,
Josemari Velez de Mendizabal

Euskaldunon Mendea, 1918-2018 :
Eusko Ikaskuntza 100 urte = El Siglo
Vasco. 100 años de Eusko Ikaskuntza =
Le Siècle Basque. 100 ans d'Eusko
Ikaskuntza. - Donostia : Eusko Ikaskuntza,
2018. - 662 or. : ir. ; 27 cm

Eusko Ikaskuntzak bere esker ona
adierazi nahi die ale honetan parte hartu
dutен autore guztiei, eta ohi duen gisa
hauen denen erizpideak errespetatzen
ditu, honek ez du larrik esan nahi bereziki
horiekin bat datorrenik.

Eusko Ikaskuntza – Sociedad de Estudios
Vascos muestra su agradecimiento a los
autores que han colaborado en este
volumen y de acuerdo con su tradición,
respeta todos sus criterios y opiniones,
sin que ello signifique que asuma en
particular cualquiera de ellos.

Eusko Ikaskuntza – Société d'Études
Basque remercie les auteurs qui ont
collaboré à ce volume et, selon sa
tradition, respecte tous leurs critères et
toutes leurs opinions. Cela ne signifie
pas pour autant qu'elle assume l'un
d'entre eux en particulier.



Lan hau Creative Commons Aitoratu-
EzKomertziala-LanEratorririkGabe 3.0 bertsioan
lizenziaean dago (CC BY-NC-ND 3.0 ES)

100
EUSKO IKASKUNTA
Asmoz ta Jakitez

Eusko Ikaskuntza – Sociedad de Estudios Vascos – Société d'Etudes Basques
1918an Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako Foru Aldundiek sortutako erakundea
Institución fundada en 1918 por las Diputaciones Forales de Álava, Bizkaia, Gipuzkoa y Navarra
Institution fondée en 1918 par les Diputaciones forales d'Alava, Biscaye, Guipúzcoa et Navarre

ISBN: 978-84-8419-288-6
LG: SS-1306-2018

Aurkibidea

Euskaldunon mendea, 1918-2018

Eusko Ikaskuntza 100 urte

Aurkezpena. Presentación. Présentation.

Iñaki Dorronsoro

I

Eusko Ikaskuntza, 1918-2018

Juan I. Aguirre Sorondo

Sarrera

1. Mende baten atarikoak

2. Lehen garaia: 1918-1936

3. Bi kulturak, 1936-1975

4. Bigarren garaia: 1976-2018

5. Eranskinak:

Hiru idatzi mende baterako

Eusko Ikaskuntzaren argitalpenak

Eusko Ikaskuntzaren sarien irabazleak

Eusko Ikaskuntzari buruzko bibliografia

Aitortzak eta sariak

II

Mende bete zientziaren, ekonomiaren, gizartearen eta kulturaren garapenean

Aurkezpena

1. Euskal Unibertsitatea. Itziar Alkorta Idiakez

2. Hego Euskal Herriko Lehenbiziko Estatutua.

Eusko Ikaskuntza, 1931. Gregorio Monreal Zia

3. Argi-ilunak euskarak bizi izan duen menderik emakorrenean.
Rosa Miren Pagola

4. Zientzia Historikoak, 1918-2018. Eusko Ikaskuntzako eta Historia saileko ekarpenak Zientzia Historikoen esparruan.
Joseba Agirreazkuena

5. Mende bete Antropología, Etnografía eta

Folklore Euskal Herrian (1918-2018).

José Ignacio Homobono Martínez

6. Zuzenbide publikoa eta pribatua Euskal Herrian.

Eusko Ikaskuntzaren ekarprena, 1978-2018.

Gregorio Monreal Zia

7. Arteak eta Letrak:

• Artea eta Ondare Historiko-Artistikoa.

Edorta Kortadi Olano

• Eusko Ikaskuntzaren lana musikaren arloan (1918-1936 eta 1979-2013). Jon Bagües. Itziar Larrinaga

• Literaturaren ikerketa eta zabalkuntza Eusko Ikaskuntzan.
Jon Kortazar

8. Aldatzen ari den mundu aldatua. Ibilibide didaktiko azkarra lau belaunalditan zehar. Juan José Etxeberria

9. Kultura eta Identitatea. Argitxu Camus Etchecopar

Euskaldunon mendea, 1918-2018

El Siglo Vasco. 100 años de Eusko Ikaskuntza

Euskaldunon mendea, 1918-2018

Le Siècle Basque. 100 ans d'Eusko Ikaskuntza

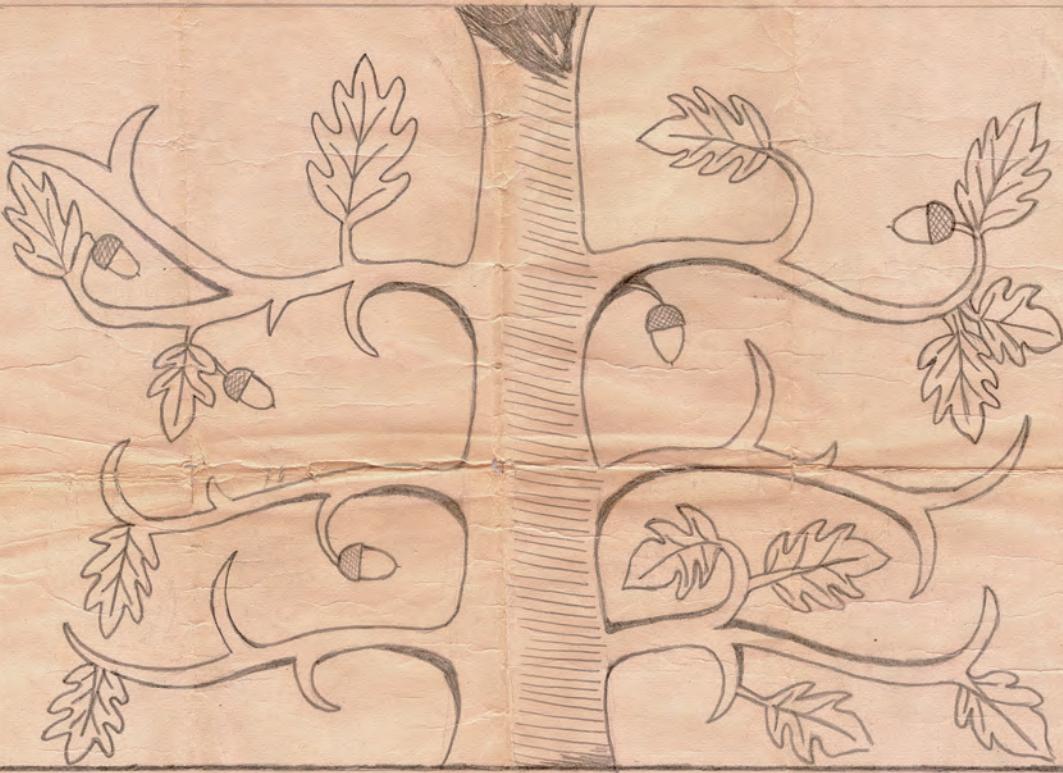
Aurkibideak. Índices. Sommaires

Lanaren aurkibide orokorra. Índice general de la obra.

Sommaire détaillé

Eduki grafikoak eta kredituak. Contenidos gráficos y créditos.

Contenus graphiques et crédits



ASMOZ TA JAKITEZ

Aurkezpena

Hastapeneko urtea izan zen 1918a. Behin Lehen Mundu Gerra amaituta, indar aliatuen garaipenarekin eta erdiguneko potentziengatik, Europako nazionalitate historikoek beren burujabetza-eskubideak berretsi zituzten nazioarteko ordena berrian. Errusian, bertsio boltxebikean, proletarioen iraultzaren mamua gorpuzten ari zen, eta zibilizazio berri bat gorpuzten ari zen industria-iraultzaren arragoan. Gerran eginkizun funtsezkoa izan ostean, emakumeek boto-eskubidea konkistatu zuten Britainia Handian eta beste herrialde batzueta. Garai hartako kontzeptuak ziren erlatibilitate kuantikoa, zientziaren osotasunik eza, psikearen barrengo oihartzunak, abangoardia... Eraldaketa handi bat zegoen abian.

Urte horretan bertan, 1918an, Arabako, Bizkaiko, Gipuzkoako eta Nafarroako diputazioek bat egin zuten euskal komunitateen etorkizunaren hazi garrantzitsu bat landatzeko. Haien helburua zen artikulazio instituzional sendoko herrialde bat sortzea, kultura aberatsekoa, ikuspegি sozial aurreratuko, ekonomia garatuko... Laburbilduz, modernitatearen oinarriak finkatu nahi zituzten Euskal Herrian. Hazi horrek ernamuindu zuen Eusko Ikaskuntza, bilgune eta jakintzaren zuhaitz. Orduan hasi zen mendea, eta orduan hasi ziren betetzen itxaropen, egitasmo eta amets kolektiboak. Euskal Mendera abiatu zen.

Liburu hau urteurreneko ekimen bat baino zerbait gehiago da. Izan ere, Euskal Herriko kulturaren, zientziaren eta artearen ehun urteko ibilbidea kontatzen du. Mende horretan, lurraldeen arteko zubiak eraiki ditu Eusko Ikaskuntzak, hezkuntza-erakundeak abiatu eta ikerketa-lanak sustatu ditu, euskal ikasketen akuilu izan da, euskara bultzatu du, eta bertakoa indartu eta babestu du, mundura zabaltzeko.

Orain, 2018an, biziberriturik ekin diogu lanari eta gaur egungo egoerara egokitutako dugu gure eginkizuna. Lanean ari gara, kohesioarena alde, dibertsitatearen integrazioaren alde eta gure herri-bereizgarrien alde. Zeregin hori betetzeko, geure-geurea den jarduera-esparrua lantzen dugu, hau da, ikaskuntzan aritzen gara, ikerketak bideratzen ditugu, "akademiaren" eta gizarte zibilaren jakintza partekatzen dugu, eta ezagutza kolektiboa lantzen eta mobilizatzen dugu, elkarritzeta bultzatuta. Ikerketak egiten ditu Eusko Ikaskuntzak –gertatzen dena deskribatzeko/ulertzeko–, eta gure errealityeei buruzko teoriak eta kontzeptuak sortzen ditu –zentzu weberiarrean–, baina, era berean, konponbide berritzaleak proposatzen ditu, eta herrialdeko esparru politiko eta administratiboetan esku hartzen/eragiten du –lan intelektualaren zentzu galtzungiarrean–.

Lan handia egin dute gure aurrekoek Eusko Ikaskuntzaren ehun urteko ibilbidean, Euskaldun Mendean. Harro gaude egin duten lanarekin, eta zinez eskertuta. Gure ondorengokoak ere harro eta eskertuta izatea nahi genuke: horixe litzateke gaur egun egiten ari den lanaren saririk handiena.

Iñaki Dorronsoro Plazaola
Eusko Ikaskuntzako Lehendakaria

Presentación

En 1918 fue un año liminar. Acabada la Primera Guerra Mundial con el triunfo de las potencias aliadas y la desintegración de los imperios centrales, las nacionalidades históricas europeas afirmaron sus derechos de soberanía en el nuevo orden internacional. El fantasma de la “revolución proletaria” tomaba cuerpo en su versión bolchevique en Rusia, y del crisol de la Revolución industrial emergía una civilización nueva. Tras su fundamental aportación al esfuerzo bélico, la mujer conquistaba el derecho al voto en Gran Bretaña y en otros países. La relatividad, la cuántica, la incompletitud científica, las profundidades de la psique, las vanguardias... Se abría una era de grandes transformaciones.

También en 1918, las Diputaciones de Álava, Bizkaia, Gipuzkoa y Navarra se unieron para sembrar una valiosa semilla para el futuro de las comunidades vascas. Su objetivo era la construcción de un país institucionalmente vertebrado, culturalmente sólido, socialmente avanzado, económicamente desarrollado... En definitiva, sentar las bases de la modernidad en Vasconia. De esa semilla germinó el árbol del conocimiento y del encuentro que es Eusko Ikaskuntza-Sociedad de Estudios Vascos. Se iniciaba entonces una centuria durante la que irían haciéndose realidad expectativas y esperanzas, aspiraciones y sueños colectivos. Comenzaba *El Siglo Vasco*.

El presente libro es algo más que un volumen conmemorativo. Lo que se ofrece a la lectura es una panorámica retrospectiva sobre cien años de cultura, ciencia y artes en Euskal Herria. Un siglo en el que Eusko Ikaskuntza ha contribuido al engrace entre los territorios, a la implementación de instituciones educativas y a la investigación; ha sido acicate para los estudios vascos, ha impulsado el euskera y promovido, amparado e inscrito lo propio en la corriente de lo universal.

En 2018, con espíritu renovado y misión adaptada a las nuevas coordenadas, seguimos trabajando por la cohesión, por la integración de la diversidad y por el mantenimiento de cuanto nos define como pueblo. Y lo hacemos desde el ámbito que nos es propio: el estudio, la articulación de la investigación y el pensamiento compartido entre la “academia” y la sociedad civil, movilizando el conocimiento colectivo y haciéndolo fluir, estimulando el diálogo. Eusko Ikaskuntza investiga –para describir/entender– y genera conceptos o teorías en torno a nuestras realidades –en el sentido weberiano–, pero también propone soluciones innovadoras e interviene/influencia en los espacios político-administrativos del País –en el sentido galtungiano del trabajo intelectual.

El mejor premio al esfuerzo de hoy sería que las generaciones de mañana sientan por nosotros el mismo orgullo y agradecimiento que albergamos nosotros hacia quienes nos precedieron durante estos cien años de Eusko Ikaskuntza-Sociedad de Estudios Vascos. Durante este Siglo Vasco.

Iñaki Dorronsoro Plazaola

Presidente de Eusko Ikaskuntza-Sociedad de Estudios Vascos

Présentation

1918 fut une année liminaire. La Première Guerre mondiale terminée par la victoire des puissances alliées et le démantèlement des empires centraux, les nationalités historiques européennes affirmèrent leurs droits de souveraineté dans le nouvel ordre international. L'esprit de la « révolution prolétairienne » prenait corps dans sa version bolchevique en Russie et une civilisation nouvelle émergeait dès lors du creuset de la révolution industrielle. Après sa contribution essentielle à l'effort de guerre, la femme conquérait le droit de vote en Grande-Bretagne et dans d'autres pays. La relativité, la quantique, l'incomplétude scientifique, les profondeurs de la psyché, les avant-gardes... Une ère de grandes transformations s'ouvrait.

En 1918 également, les Diputaciones d'Alava, de Biscaye, de Guipuzcoa et de Navarre s'unirent afin de semer une graine précieuse pour l'avenir des communautés basques. Leur objectif était la construction d'un pays institutionnellement structuré, culturellement solide, socialement avancé, développé économiquement... En définitive, poser les fondements de la modernité en Pays Basque. De cette graine germa l'arbre de la connaissance et de la rencontre qu'est Eusko Ikaskuntza-Société d'Études Basques. Débutait alors un siècle au cours duquel attentes et espoirs, aspirations et rêves collectifs deviendraient réalité. Le Siècle Basque commençait.

Le présent livre est un volume commémoratif mais pas seulement. Il propose à la lecture un regard rétrospectif sur cent ans de culture, science et arts en Euskal Herria – Pays Basque. Un siècle au cours duquel Eusko Ikaskuntza a contribué à l'enchaînement entre territoires, à la mise en place de structures d'enseignement et à la recherche ; elle a été un véritable aiguillon pour les études basques, a donné de l'élan à l'euskera et a encouragé, protégé et inscrit le spécifique dans le courant de l'universel.

En 2018, avec un esprit renouvelé et une mission adaptée aux nouvelles coordonnées, nous continuons d'œuvrer pour la cohésion, pour l'intégration de la diversité et pour le maintien de tout ce qui nous définit comme peuple. Et nous le faisons dans le domaine qui est le nôtre : l'étude, l'articulation de la recherche et la pensée partagée entre l'« académie » et la société civile, en mobilisant la connaissance collective et en la faisant circuler, en stimulant le dialogue. Eusko Ikaskuntza mène des recherches pour décrire/appréhender en générant des concepts ou théories à partir de nos réalités – au sens wébérien –, propose également des solutions innovantes et intervient/influence dans les espaces politiques et administratifs du Pays, au sens galtungien du travail intellectuel.

La meilleure récompense de l'effort fourni aujourd'hui : que les générations de demain ressentent à notre égard la même fierté et gratitude que nous éprouvons à l'égard de nos prédécesseurs durant ces cent ans d'Eusko Ikaskuntza-Société d'Études Basques. Durant ce Siècle Basque.

Iñaki Dorronsoro Plazaola
Président d'Eusko Ikaskuntza-Société d'Études Basques